

פיקוס בנגלי מתפשט בנאות-מדבר ים-המלח: תצפית

מנחל משמר

אחינועם מיירס - חוג כלנית, מדריכת טבע ומלאכה Ahinoamy@gmail.com

הביא לדפוס: אבי שמידע

צילום: מייק ריבר ואחינועם מיירס

תאריך התצפית: 25.12.20

פרסום: 11.1.2021

תמונת השער: שתיל פיקוס בנגלי בחגווי סלע בנ.משמר

תקציר: מחקריו של מיכאל בלכר מורים כי עצים גרים שמקורם כנראה מהגן-הבוטני של קיבוץ עין-גדי מתפשטים בנאות המדבר של קניוני ים-המלח. פרט לווינגטוניה גסה וינבוט המסקיטו, מתפשטים שלושה מיני פיקוס גרים (פ.השדרות, פ.בנגלי ופ.קדוש) בעזרת הפצת פרי הפגה שלהם על ידי עטלפים וציפורים. במבזק זה אנו מפרסמים על מציאה חדשה של **פיקוס בנגלי *Ficus benghalensis*** בנחל משמר ומציאה "ישנה" של מין זה בנחל בוקק. אנו קוראים למטיילים להעלות ב"עמוד ענן" תצפיות נוספות של מיני הפיקוס ה"פולשים" בקניוני מדבר-יהודה - בתקווה שידע על התפוצה והאקולוגיה שלהם יביא לפעולות לשמירתם בגני נוי בלבד.

=====

בתאריך 25.12.2021 טיילנו באזור נחל משמר וירדנו במעלה משמר לכיוון עין משמר. באזור עין משמר צמח מתוך חגווי הסלעים בבסיס המצוקים הענקיים העוטפים את הקניון "שתיל צמח" בעל עלים גדולים ורחבים, כאלה שאינם שכיחים בצמחיית ארצנו היבשה. בצמח משך את תשומת עיננו, צלמנו (ראה תמונות) והתברר שזהו **פיקוס בנגלי *Ficus benghalensis* L.** - צמח גר המתפשט בעצלתיים אך בקביעות בנאות המדבר והמצוקים הלחים של מדבר יהודה התרמופילי (בלכר 2012, 2016, בלכר ובלכר 2005). הצמח גדל בסדק סלע יבש אך קרוב לבסיס המצוקים לא האחק מעין משמר. בסך הצומח הלח הגדל לאורך ערוץ הזרימה או שקע לח המגיע מעין משמר הופתענו לגלות גם שיח גבוה של **גופנ דביק** הידוע בשמו העממי הקודם - **ערף המדבר *Cordia sinensis***.

פיקוס בנגלי. צילום: מ. ריבר ©

מתוך האינפורמציה באתר "עמוד ענן" למדנו על עין משמר וסביבתו את הפרטים הבאים: " זהו מעיין שכבה בתחתית המפל הגדול של נחל משמר. המעיין נובע בתצורת "אבנון" הקנומנית. המעיין נובע במספר נקודות בקיר המפל, שהעיקרית בינהן היא מעל מדרגת סלע בצידו הימני של הקיר. המים טובים מאוד לשתיה, ובמשך החורף נאגרים בבריכה מרשימה שעומקה כמטר (תלוי בגשמים) ובה שיחי אשל היאור. הבריכה מתייבשת בהדרגה ובקיץ לרוב אין לה זכר.

בתאריך כ"ו בכסלו תשע"ט מדווח מטייל ב"עמוד ענן": עין משמר נראה ממש כמו אגם! עומק המים עד מטר וחצי; והמים קרים ונעימים...זרימה תת-קרקעית נמשכת מן הבריכה וניכרת במורד הערוץ, לאורך כמה מאות מטרים, בנביעות קטנות ובצמחיית מעיינות אופיינית. בערבית נקרא המעיין - עין מחרס.

מין גר נוסף שראינו גדל באזור עין משמר היא וושינגטוניה גסה (ישנם שני מינים גרים בישראל - וושינגטוניה גסה השכיחה יותר כפליט תרבות ווושינגטוניה חוטית שגזעה דקיק והיא שכיחה יותר בגנות).

פיקוס בנגלי. צילום: ימין ושמאל מ. ריבר © . מרכז: א. מיירס ©

ראוי לציון תצפיתו של מרק רידר (ראה אתר עמוד ענן באזור נחל בוקק) אשר בתאריך 2.7.2017 מצא וצילם את פיקוס הבנגלי בתוך סבך עצי אשל יאור בנחל בוקק. (ראה תמונות). באחד מתמונותיו נראים פירות אדומים בוהקים - זוהי הפגה הבשלה של עץ הפיקוס הנאכלת בשקיקה על ידי ציפורים (לכן היא אדומה ומתוקה עם הבשלתה) ועטלפים (אזי הפגה לרוב בצבע כהה-שחרחר). העלים הגדולים בעלי קוטיקולה עבה וגסה מאפיינים מין זה של פיקוס; לעומתו העלה של פיקוס השדרות קטן ויותר דק והעלה של פיקוס קדוש בעל חוד מאורך בקצהו.

שאר מידע על "נפלאות הפיקוסים", איך הם מתפשטים לצערנו בנאות ים-המלח ואיך "נלחם בהם" בסביבות טבעיות - ראה במאמרו של מיכאל בלכר.

ספרות:

בלכר מ ובלכר א 2005 התפשטות של עצים אקזוטיים בנאות המדבר באזור ים-המלח. בתוך: פלישות ביולוגיות במערכות אקולוגיות בישראל, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב. עמוד: 27-28.

בלכר מ 2012 שימור ושיקום של מגוון הצמחייה בנאות המדבר של צד ים המלח. מלח הארץ, סדרת מחקרי ים המלח, 6:73 - 102
בלכר מ 2016 גננות נוי ומניעת פלישות ביולוגיות: פרויקט בחבל ים המלח. מחקרי הנגב, ים-המלח והערבה, 8: 47-55, מרכז מידע ים-המלח והערבה.
שמידע א ואור י 1983 הצמחייה הסודנית בישראל, רתם 8: 1-149. הוצאת החברה להגנת הטבע.

שמידע א פולק ג ופרגמן-ספיר א 2011 הספר האדום - צמחים בסכנת הכחדה בישראל. רשות הטבע והגנים.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: מיירס א 2021 פיקוס בנגלי מתפשט בנאות-מדבר ים-המלח: תצפית מנחל
משמר. כתב-עת "כלנית", מספר 8.

<https://www.kalanit.org.il/ficus-benghalensis-01-2021>

=====